

فتوت

فتوت ناصری

در قرن ششم فتوت بصورت یک مسلک و عامل واقعی درآمده بود و بهین علت پادشاهان و خلفاء متوجه باین مسلک گردیدند و این گرویدن باین معنی بود که آداب و رسوم فتوت را بطور خاص مورد اجرا قرار دادند، والا خصوصیات عمومی جوانمردی را بطور شخصی پادشاهان اسلام بیشتر از این هم مانند سایر طبقات مردم پذیرفته و بر آن عمل کرده اند.

«اسامه ابوالمظفر شامی» که از امرای برجسته سوریه (۴۸۸-۵۸۴ هـ) و «سلطان صلاح الدین ابوبی» (۵۶۴-۵۸۹ هـ) بر مسلک فتوت عامل بودند. موفقیت‌های شایان

«سلطان ابوبی» و سپس فتوحات «سلطان ملک الظاهر بیبرس» (م ۶۷۶ هـ) که در جنگهای صلیبی نصیب آنان گردید، بقوت ایثار جوانمردان فعال بود که در زیر لوای آنان جمع شده بودند در این گروه عده زیادی «شوالیه‌ها» قرار داشتند (۱) در ضمن جوانمردی «سلطان صلاح الدین ابوبی» شاعر مجهول انگلیسی زبان واقعه‌ای را بعنوان «تحفه صلاح الدین» برشته نظم کشیده است که اسب ویژه پادشاه انگلیسی «ریچارد» در جنگ کشته شد و او پیاده جنگ میکرده تا اینکه نظر «صلاح الدین» بر این دشمن افتاد. «صلاح الدین» یکی از اسبهای فاخر خود را در خدمت ریچارد هدیه

۱ - سرچشمه تصوف در ایران ص ۱۴۳ آغاز و ارتقای شیوه جوانمردی (اردو) ص ۳۳۹

نمود. کمی بعد آنها را وقف نمود (۱) کیفیت بد فتیان معاصر «الناصرالدین الله» راه ابو الفرج عبدالرحمن ابن الجوزی (م ۵۹۷ هـ) در نقد العلم والعلماء چنین می آورد: «از جمله کسانی که گرفتار تلبیس ابلیس شده اند عیاران هستند و این جماعت که فتیان خوانده میشوند مال مردم را می گیرند و می گویند فتی کسی است که مرتکب زنا و دروغ نشود و در حفظ حرمت بکوشد و هتک سترزنان نکند با اینحال از تصرف اموال مردم خودداری ندارند. بریان کردن جگر مردم را بواسطه این عمل بخاطر نمی آورند و با این حال طریقه خود را فتوت می خوانند. بسا اتفاق می افتد که یکی از ایشان بحق فتوت قسم یاد میکند و از اکل و شرب میگذرد. لباس ایشان شلواری است که آنرا بر هر کس که درین طریقه داخل شود می پوشانند چنانکه صوفیه مرید را بسه مرقع ملبوس میکنند. غالباً دیده شده است که بعضی از فتیان از دختر یا خواهر خود سخنی نادرست و ناسزا شنیده و با آنکه اکثر اوقات آن سخن ناشی از محرکی بوده، او را بقتل آورده است. و عقیده ایشان این عمل مطابق فتوت است. صبر ایشان در مقابل ضربت نیز زیاد است و بان افتخار میورزند (۲)

خلیفه مذکور در سال ۵۷۸ هـ از دست

کرد تا بحالت سواری بچنگد و شخص خود را محترم نگهدارد. شجاعت «صلاح الدین ایوبی» و تربیت شوالیه گران که از دست او انجام پذیرفته، خیلی معروف است و او نسبت بسه رفتار «جوانمردانه» خود با دشمنان نیز شهرتی زیاد دارد.

از سایر پادشان و امراء، یکی از خلفای عباسی، «ابوالعباس الناصرالدین الله» (۵۷۵-۶۲۲ هـ) «ابن المستضی بالله» به فتوت توجه زیاد نشان داده و در پی تجدید آن مسلک رفته است.

نویسندگان متعدد عقیده دارند که این خلیفه میخواست به کمک فتوت، اثر و نفوذ خودش را بیشتر بکند و مانع سقوط خلافت عباسی گردد (این خلیفه بویژه از سلطان محمد خوارزم شاه خائف بود و میگویند چنگیزخان را برای حمله به قلمرو آن سلطان وادار کرده بود که البته عوامل دیگر هم جمع شده و چنگیزخان به ایران هجوم آورده است). او از کم نفوذی خلیفه ناخورسند شده و فتوت را آلت تجدید قوت خود ساخته وارد میدان فتیان گردیده است. مسلم است که «فتوت ناصری» در بهبود و اصلاح طبقات مختلف مردم و بویژه در اعتلای اخلاق آنان مؤثر نبوده است اگر چه خلیفه بعضی از اعمال تظاهری انجام داده است مثلاً: «ابتداء برسم اهل فتوت در بغداد مهمانخانه جهت انظار مردم ساخت و برای حجاج نیز منازلی درست

۱ - مجله شرق شماره ۶ سال ۱۳۱۰ ش ص ۳۵۱

۲ - مجله وحید شماره ۷ سال ۱۳۴۷ ش ص ۶۲۹

انداختن گلوله و مهرة گلی با کمان گروهه (بتدق) صرف نمود و امر داد که کسی غیر از او از این قبیل پرندگان نگاهدارد مگر آنکه آنها را از خلیفه بگیرد و انداختن گلوله را با همان گروهه نیز برای دیگران قدغن نمود شخصی بنام «ابن السفت» از اهالی بغداد که زیر این بار ثروت و از ترس خلیفه از آن شهر گریخته به شام پناه برد گفت این فخر مرا بس که همه مردم با اجازه خلیفه بهره می افکنند و من تنها در این شمار نیستم»

فتوت اسلامی در اسپانیا و سیسیل

نشانه‌ها و علائم واضح جوانمردی را در اروپا در قرن پنجم هجری - قرن یازدهم میلادی میتوان مشاهده کرد و قبائل مختلف آلمانی این مسلک را طبق تمايلات خود قبول کرده بودند ولی آنطور که «پروفیسور نیکلسون» هم اعتراف نموده (۳) واضعین اولیه این جوانمردی عربها (شوالیه‌ها) میباشند و تا آن قرن مذکور شیوه جوانمردی در کشورهای عربی و اسلامی پیشرفت شایانی کرده بود و اروپائیان از این ممالک پیروی کرده‌اند و

شیخ مالک بن عبدالجبار خرقة فتوت پوشید و فتوت ناصری را اعلام نمود. دستور داد که صورتهای فتوت را طبق آئین فتوت ناصری تجدید کنند و همین طور تشویق کرد که امرا و سلاطین کشورهای اسلامی خرقة فتوت را از خلیفه بخواهند و بیوشند از کسانی که خرقة فتوت را پوشیدند و آداب و رسوم فتوت را مورد اجرا قرار دادند، «سلطان عزیزالدین کیکاووس» اول (۶۰۷-۶۱۶ هـ) و «کیکاووس دوم» (۶۱۶-۶۳۲ هـ) پادشاهان روم بوده‌اند (۱) ایشان فتوت را در آن دیار هرچه تمامتر رواج دادند و این مسلک تا ۲ یا ۳ قرن بعدی در آنجا بقوت خود باقی مانده است و از احوال و کیفیات مولانا جلال‌الدین روسی (۶۰۴-۶۷۲ هـ) معلوم میگردد که او هم به فتوت توجه گونهای داشته و احمد افلاکی اقوالش را درین باره نقل کرده است. (۲) در مثنوی - شریف و دیوان کبیر هم اصطلاحات کثیری زیاد دیده میشود. عامه مردم و صوفیه و عرفا و پادشاهان هرگروه باین مسلک فتوت ناصری گرویده و هرگروه بمذاق خود این روش را آب و تاب خاص داده است.

فتوت خلیفه «الناصرالدین‌الله» نوعی نظام جاسوسی و بازیچه بوده است مثلا او «از میان پیشه‌ها بیش از همه عمر خود را به نگاهداری کبوتران قاصد (طیور المناسیب) و

۱ - سرچشمه تصوف در ایران - ص ۱۵۴

۲ - مناقب الماسرفین افلاکی - ج ۱ - ص ۳۸۹ - ۵۴۳ - ۵۴۴ و نیز شرح - مال مولانا - نوشته فروزانفر

۳ - تاریخ ادب عرب (انگلیسی)

المتصورم ۳۹۲ (وزیر هشام دوم المؤمن بالله
۳۶۶-۳۹۹ هـ) است. مهمترین عامل فتوت
اسلامی در آن سرزمین نشان دادن شجاعت
فوق العاده و چابکدستی در سواری اسب (همانا
شسواری) بوده و شسواران (الفارسیون)
بایستی که برای داوطلبی صفات ششگانه زیر
داشته باشند:

تقوی، شجاعت، حسن اخلاق ممارست
نیزه بازی، تمرین تیراندازی، و حیای بسا
عفت. بنابراین «شسواری» اسپانیائی صاحب
صفات جنگی و ادبی و هنری و مذهبی بوده
است.

فتوت و اصناف مختلف مردم

بظاهر از قرن هشتم هجری مردم اصناف
و پیشه‌های مختلف بطور عموم وارد گروه فتوت
شده و هر یکی خود را از دیگری فاضل‌تر

مینی دانستند. *سنگی*
در اوائل کار فتوت چنانکه دیدیم،
مردمان اصنافی را (مثلاً کارگزار دولتی، قصاب
جولاه، دلال، دلاک و جراح و غیره) از گروه
فتیان محروم میکردند و وقتی که «اصناف»
و پیشه‌وران این اجازه به ورود فتوت را -

۱ - آغاز و ارتقای شیوه جوانمردی (اردو)

مجله نقوش لاهور - ۱۹۵۸، ولادی ص ۴۴۲

۲ - معادل آن در انگلیس است که بظاهر از لغت
عربی درست کرده‌اند، زیرا شاول تشاول در عربی

بمعنی حمله کردن بانیزه میباشد.

بوسیله آنان اینک هم آداب غربی جوانمردی
اسلامی خیلی معروف میباشد.

فتوت از راه کشورهای عربی و ایران و
کشورهای دیگر اسلامی (از قبیل ناحیه روم
اسلامی) وارد اسپانیا و سیسیل شده و این دو
مناطق بصورت مراکز جوانان و جوانمردان
درآمده بودند و از آنجا این شیوه به سراسر
اروپا شیوع و شهرت و رواج یافته است، و
یکی از عوامل مهم که از تهذیب و تمدن
اسلامی وارد دین و تمدن مسیحی شد، همین
جوانمردی است در آن اوان تمام شهرهای
مهم اسپانیا از قبیل قرطبه و اشبیلیه و غرناطه
بصورت مراکز فتیان شهرت داشته و سران
مسیحی مذهب هم فرزندان خود را برای یاد
گرفتن آداب و رسوم جوانمردی بان شهرها
میفرستاده‌اند و باین طریق شوالیه‌گری را یاد
گرفته‌اند. (۱)

جوانمردی که در اسپانیا یا سیسیل رواج
پیدا کرده بود بآداب تصوف رابطه واضحی
نداشته بلکه شامل نوعی مشاغل اجتماعی و
جنگی مثلاً اسب دوانی با مهارت تامه -
شسواری (۲)، نیزه و شمشیربازی و شجاعت
و سخاوت و عشق با عفت و عامل اخیر از
اشعار عربی اسپانیائی هم ظاهر میگردد -
مهمترین دوره پیشرفت جوانمردی در آن دیار
عهد «عبدالرحمن سوم» (الناصرالدین الله
۳۰۰-۳۵۰ هـ) و حکم دوم (المستنصر بالله
۳۵۰-۳۶۶ هـ) و دور وزارت عظمی حاجب

دریافتند، هر یک از آنان برای نشان دادن مقام و شان خود دربارهٔ پیشه خود از دیگری صحبت کرده است .

استاد عباس اقبال نوشته است : «رسم فتوت در میان جمیع طبقات پیشه‌وران و صنعتگران و اهل حرب پیرو داشته و برای آنکه هر یک از پیشه‌ها و صنایع موافق اخلاق و آداب فتوت عمل شود، صاحبان حرف و صنایع سراغب و مطلع یک رشته مراسم و قواعد بوده‌اند تا عزت و آبروی شغل خود را نبرند و از طریق فتوت و مروت با فراتر نگذارند حتی سلاطین نیز سعی داشتند که حرفه‌ای بیاموزند و در هنر و پیشه‌ای ماهر شوند چنانکه علاءالدین کیتباد سلجوقی -

(۶۱۶-۶۳۴ هجری) جانشین عزالدین - کیکاووس «از عمارت و صنعت و سکاکی و نقاشی و نجاری و رسانی و سراجی مهارت و حذاقت بی‌نهایت یافته بود و قیمت جواهر نیکو کردی ...» (۱)

این جوانمردان اصنافی بعضی از آداب و رسوم فتوت را پذیرفته بودند و در قلمرو ایران و ترکیه تعداد ایشان خیلی زیاد بود ولی این گروه حامل جنبهٔ فتوت صوفیانه و یا عیارانه نبودند و در وسط قرار گرفته بودند . از محتوای فتوت نامه سلطانی و فتوت‌نامه قصاب (۲) و فتوت‌نامه کفشدوز و آشپز (به زبان ترکی) و رساله‌های دربارهٔ فتوت طبّاحی (۳) میتوان این مطلب را مشاهده کرد .

قتیان اصنافی در کارهای سیاسی هم دخالت میکردند مثلاً قبل از غالب آمدن سلطان مراد اول عثمانی این قتیان شهر انقره را تحت کنترل خود گرفته بودند . اخی اخیجق ایرانی از سال ۷۵۸ تا ۷۶۰ هـ شهرهای «تبریز و آذربایجان» را در اختیار خود داشت و بعد از آن سلطان جلایری «شیخ اویس» به قوت تمام آن ناحیه‌ها را در تصرف درآورده است . (۴)

«شاه اسماعیل صفوی» متخلص به «خطائی»، مؤسس سلسله مقتدر صفویه در اشعار خود که به زبان ترکی آذربایجانی میسرود، اخیان را بعنوان مؤمنان و غازیان و ابدالان ذکر میکند .

در تشکیلات قشونی او قتیان اصنافی زیاد بوده‌اند و این قتیان پیشه‌ور در جنگهای شاه اسماعیل با عثمانها داد شجاعت و ایثار واقعی نشان میدادند و برای همین علت، برای پیروزیهای خود، «شاه اسماعیل صفوی» باین گروه علاقه مغرطی نشان داده است .

«استاد سعید نفیسی» در آنجا که مینویسد : « جوانمردان ایرانی هم مانند متصوفه ایران بعبادت چندان اهمیت نمی‌داده‌اند و مزایای اخلاقی را بر مراتب

۱- مجله شرق ص ۳۴۸

۲- شماره ۲۰۴۶ خطی مجلس

۳- ایضاً ۲۳۵۲

۴- مجله دانشکده ادبیات شماره ۲ سال ۳۱ ص ۹۳

و فتوت شاید از تصوف بادوام تر بوده و تا اواخر قرن گذشته بتشریفات و آداب و رسوم باقی بوده و در این مورد اشاراتی چند بعداً می آید. انحطاط و زوال فتوت و تصوف هم شبیه است و مهم ترین علل این امر همانا بی عملی و تظاهر دوستی صاحبان این مسلک می باشد. این بد اعمالی و ضعف نفس نخستین در چند گروه متصوفه و فتیان تولید کرده در دیگران و خصوصاً نوواردان سرایت کرده است.

بظاهر بد اعمالی و بد رفتاری فتیان چندین پیش از قرن هشتم هجری آغاز شده بود و ابن المعمار در قرن هفتم هجری اینگونه اعمال بد را «بدعات فتیان» می نامد (۲). میرسید علی همدانی هم در رساله فتوتیه خود باین مطلب اشاره می فرماید: «جمعی از ارباب نفوس شخصی را بر خود تقدیم میکنند و وی را اخی میخوانند و بدواعی مرادات نفسانی روزی چند صحبتی بانفاق میدارند و آخر بوحشت و عداوت می انجامد» (۳) عبارات و شطاران کشورهای عربی، در قرون دوم و سوم هجری هم از بد اعمالی منزّه نبوده اند و در ایران بدعملی فتیان گویا بعداً شروع شده است. از سراینندگان معروف قرن هشتم «شیخ رکن الدین اوحدی (۷۳۸۴) مراغه‌ای» در مثنوی خود بنام جام جم تحت

بالاتر از هر عبادت و فریضه دینی میدانستند» (۱) بظاهر منظورش همین اصناف جنگجو باشد، زیرا جوانمردان واقعی ایرانی و صوفیه این سرزمین راه افراط را نپیموده اند و حقوق الله و حقوق العباد را علی التساوی مورد توجه و لایحه عمل خود قرار داده اند.

بهر صورت توجه «شاه اسماعیل» به «فتیان» زیاد متوجه بوده است ولی پدرش «سلطان حیدره» (م ۸۹۸ هـ) با ایشان مخالف بود. همینطور شاه عباس صفوی (کبیر) باین گروه سختی و تشدد زیاد نشان داد و علت آن نفوذ فوق العاده در اویش «حیدری» بود که پادشاه را برای این سختی ها و ادار می کردند و این در اویش از گروه فتیان اصنافی (موسوم به «قزلباش») خائف بودند و برای بیخ کنی ایشان شاه عباس را متمایل به تشدد نمودند.

دوره تحول و انحطاط فتوت

جوانمردی با تشریفات خاصی که بعضی از آنها مختصراً مذکور گردید دو شادوشی تصوف و عرفان دیده میشود، آغاز این مسلک باین صورت تقریباً مقارن بوده است با آغاز تصوف. دوره پیشرفت واقعی آن بین قرون پنجم تا نهم هجری بچشم میخورد. دوره انحطاط آنها مقارن است با دوره انحطاط تصوف و الان هم اگر تصوف بصورت زوال پذیرفته ای باقی است، فتوت و جوانمردی هم همین طور می باشد. البته در ایران تشریفات

۱- سرچشمه تصوف در ایران ص ۱۵۲

۲- کتاب الفتوه ص ۲۸۷-۲۹۳

۳- نشریه معارف اسلامی عدد ۱۱

عنوان « درفتوت داران بدروغ » این طبقه را سخت مورد انتقاد خود قرار میدهد. درین انتقاد آن عیوب فتیان را که بعد موجب زوال نهائی آنان گردید، یک‌یک ذکر میکند و از اشعار او پیدا است که در بعضی از لنگرها و مرکزی فتیان فساد و خرابی رخنه کرده بود و فتیان بعدی نتوانستند این رخته‌ها را پرکنند. این عیوب فتیان عبارت است از بی‌کسب و کار بودن و مفت خوردن و اغوای پسران از پدر و مادرشان بلطایف‌الحیل و گمراه ساختن آنها.

بعضی از انتشارات شاعر از این قبیل میباشند: پیش از این مردی چنین بوده است

رسم اهل فتوت این بوده است؟
وین دم از هردوشان نشانی نیست
نامشان بر سر زبانی نیست

هرکجا خائنی است بشدانداز
بندمکری بگستریده است باز

برنشیند که صاحبم بر صدر مال جامع علوم
اسردی چندگردا و چون پدر

از دورور است کرده سبالت و ریش

وز بس جرعه دان وحشیش
کند از شهر چند سقله به کف

بشاند برابر اندر صف....

زوال تشکیلات فتوت در ایران گویا

در قرن دهم هجری بعمل آمده است. آنموقع باسر « شاه عباس صفوی لنگرهای فتیان در سراسر ایران بسته شد و کیفیت پراکندگی

فتیان از اقتباسات ذیل ظاهر است: «اهل فتوت ... بسبب ظهور طبقات لوطی و مشدی که در حقیقت ثمره و میوه لنگرهای خودشان بود رفته رفته نزد صفویه منقر و سپس منسوخ شدند.... بسبب کثرت تعدد و اقامت پسران جوانان وی بند و یاری رایج درین اخی‌ها، لنگرها مرکز فساد شد و باظهور صفویه و مزید قدرت قزلباش و صفویه، تشکیلات جوانمردی از بین رفت و تاحدی فرقه لوطی و مشدی جانشین آنها شدند» پس از بسته شدن زوایا و لنگرهای فتیان پیروان فتوت و جوانمردی در گوشه و کنار ایران پراکنده باقی ماندند و «چون مردان شان جوانان نابالغ و امردان را زیر دست خود می‌پروردند و ایشان را بائین خود نسبت میدادند کلمه لوطی و الواط را درباره ایشان بکار بردند و چون اکثریشان در شهر مشهد بوده‌اند بنام مشهدی و مشدی نیز معروف شدند و کلمه اغ و اخوی ویرادار را که سابقاً جوانمردان در باره یکدیگر بکار میبردند با کلمه داداش و داش تبدیل کردند» (۱)

بعقیده پرفسور تیشتر آلفانی (۲) زوال نهایی فتوت اصنافی بعلت توسعه اقتصاد مغرب‌زمین و ورود اجناس و مصنوعات اروپائی در مسالک اسلامی است که در قرن گذشته

(۱) ارزش میراث صفویه ص ۲۱۰-۲۱۲- سرچشمه تصوف در ایران ص ۱۳۳

(۲) مجله دانشکده ادبیات شماره ۲ سال ۳۴ ص ۹۴

اینک اقتباسی از این کتاب ملاحظه گردد: «... انصاف را اگر بخواهی سعی و همت و فداکاری بی‌ریای طبقه داش مشدی‌های تهران بان (مجالس تعزیه‌داری) توأم نمیشد هیچوقت منظره خارجی و عمومی این عزاداری باین طول و تفصیل و شکوه نمیرسید ... تزئین طاقناهای تکیه‌های محلات تماماً بسعی و همت این مردمان ساده و با ایمان صورت میگرفت و بعضی از آنها که کسب و کار و توانائی داشتند مصارف طاقناهای تکیه راهم از کیسه فتوت می‌پرداختند ... نان خوردن از دسترنج خود ، احترام نسبت به بزرگتر ، محبت و مهربانی با کوچکتر ، دستگیری ازضعیف ، کمک به‌مردان‌درمانده و عفت و پیاکداسی ، تعصب کشی از افراد جمعیت و اهل کوچه و محله و بالاخره شهر و ولایت و کشور ، فداکاری ورکی‌ویی پروائی حق‌گوئی و حمایت از حق ، بی‌اعتنائی از جاه ، عدم تحمل تعدی و بیحیایی ، اخلاق‌خاصه‌ی داشی بود». مستوفی تشکیلات و آداب و رسوم مخصوص و مراسم آنها را دربرگزاری ایام سوگواری و ایام دینی دیگر شرح میکند . بعضی از این مراسم و تشکیلات این داش مشدی‌ها مثلا شکار و بازی‌ها و کبوترپروری و غیره بیادرسوم می‌آورد که خلیفه‌الناسر - لدین‌الله بانها علاقه داشته و در «فتوت ناصری» این نوع کارها را شامل گردانیده بود : در هر کوچه و گذرگاه این جمعیت

صورت پذیرفته است (قرن سیزدهم هجری - قرن نوزدهم میلادی) ، نیز تشکیلات دیگر دولتی هم از اهمیت این گروه کاسته است مثلا تشکیل قشون مستقل و نظارت دقیق دولت‌ها بر افعال گروه‌های مختلف (بکمک پولیس) ، ولی پیداست که سستی تربیت‌گاههای فتوت و بدعملی فتیان این نهضت را دچار زوال ساخته است .

ذکر فتیان تهرانی از عبدالله مستوفی

شاید آخرین ملاک مشروح درباره فتیان (باصطلاح جدیدتر «دانش مشدی‌ها») کتاب عبدالله مستوفی است (شرح زندگانی من) مؤلف آنرا چند سال پیش نوشته است . از این کتاب معلوم میگردد که فعالیتهای نیکو کارانه این داشها یا داش مشدی‌ها در ایران تا اوائل قرن کنونی بصورت پرتبی ادامه داشته است و اخلاق و روش این داشها هم جنبه‌های پرستایش داشته است . مستوفی درباره وجود این گروه در دوره «ناصرالدین شاه قاجار» و طبق مشاهدات خود (مؤلف کتاب متولد ۱۲۵۵ ش بوده) مینویسد که این افراد بفضائل فتوت متصف بودند، کسب حلال میکردند ، و خرج مجالس تعزیه شهیدان کربلا را تحمل مینمودند و برای برپا داشتن مجالس دینی سعی بسیار بخرج میدادند و همه این به داش مشدی‌های تهران مربوط است .

- ۲ - کتاب الفتوة تألیف ابو عبد الرحمن
السلمی نیشابوری م - ۴۱۲ هـ
- ۳ - رساله الفتوة علی بن عبد الرسولی
(تألیف نیمه دوم قرن پنجم هجری)
- ۴ - تحفه الاخوان خواجه عبدالله
انصاری هروی م - ۴۸۱ هـ
- ۵ - دو کتاب الفتوة شیخ شهاب الدین
سهروردی م ۶۳۲ هـ
- ۶ - کتاب الفتوة محمد بن المعمار
الحنبلی م ۶۴۲ هـ
- ۷ - ۸ - تحفه الاخوان فی خصائل الفتیان
(عربی) و ترجمه فارسی آن بنام قواعد الفتوة
(هر دو تألیف) کمال الدین عبدالرزاق کاشانی
م ۷۳۶ هـ چاپ شده با تصحیح دکتر محمد
دامادی و سپس آقای حمید صراف
- ۹ - عمدة الوصایا مؤلفه ابوالحسن علی
۱۰ - عمدة الوسیله . ایضا
- ۱۱ - مرآة المرؤة مؤلفه علی ابن حسن
مطالع است
- ۱۲ - تحفه الوصایا مؤلفه احمد بن الباس
نقاش خربزیری
- ۱۳ - کتاب الفتوة مؤلفه ابوالعاسد
احمد بن محمد بن عبدالملک اشعری
- ۱۴ - کتاب الفتوة از اخي احمد المحب -
بن شیخ محمد بن میکائیل الاردبیلی
- ۱۵ - فتوت نامه مؤلفه نجم الدین

عده ای داشت که روزها کسب و کار و شب
در قهوه خانه دو ساعت می نشستند و از حال
همدیگر با خبر میشدند و بعد متفرق شده
بمنزل خود میرفتند یکی از لوازم داشی ،
حوش بازی بود که هر داشی باید شناوری
بداند و ورزشکار خوب بودن در زورخانه
مهره کردن یکی از آرزوهای هر چغاله مشهدی
بود کرک بازی ، بلبل بازی سهره بازی ،
کفتر بازی ، و در این اواخر قناری بازی
از تفریحات این طبقه و تربیت قوچ و خروس
جنگی و جنگ انداختن آنها در سر چهارراهها
و میدان عمومی نیز منحصر بانها بود
گذشته ازین قاب بازی و لیس بازی هم از
قمارهای مخصوص داشها بود ، نویسنده
اضافه میکند: «این طبقه لهجه خاصی هم داشتند
در افراد این جمعیت طوری بود که اگر
میخواستند کسی حرف آنها را نفهمد بان لهجه
حرف میزدند و معلوم میشد که یکی از افراد
این جمعیت است» (۱)

باعث یادآوری است که ناصرالدین شاه
قاجار هم به نهضت جوانمردی علاقه گونه ای
نشان می داده است (رجوع شود به مجله
ایست ایندویست پاییز سال ۱۹۶۹ چاپ
روم کشور المالیآ)

کتاب معروف عربی و فارسی درباره مسلك فتوت

(۱) رساله شرح زندگانی من جلد اول ص ۴۰۸ -

- ۲۳ - رساله الفتوه شيخ مقداد بن عبدالله
السيوري (۱۱)
- ۲۴ - رساله الفتوه در اسرار التنزيل
تأليف امام فخرالدين رازی م ۸۶۰۶ (۱۲)
- ۲۵ - فتوت نامه قصاب (فارسی) مؤلف
نامعلوم (مورخ ۱۰۹۵ هـ) (۱۳)
-
- ۱) چاپ در معارف اسلامي شماره ۱۱ و ۱۲ و ۱۳
۲) اين كتاب و چندین فتوت نامه ها در مجله
دانشكده اقتصاد دانشگاه استانبول بوسیله
آقای و عبدالیاقی گولپنارلی تصحیح و چاپ
گردیده است (سال ۱۹۴۹-۱۹۵۰ م جلد ۱۱
ص ۶ تا ۳۶۰)
- ۳) تاریخ نظم و نثر فارسی در ایران و در
زبان فارسی ص ۲۳ ص ۳
- ۴) ق ۱ - ز جلد ۱۰ سال ۴۱ شمسی ص
۲۲۸-۲۸۱
- ۵) فرهنگ ایران زمین جلد ۱۱ سال ۱۳۴۲
ش ص ۹۴ به بعد.
- ۶) سرچشمه تصوف در ایران ص ۲۱۸-۲۲۰
- ۷) چاپ بوسیله آقای دکتر محمد جعفر محبوب
۸) کتابی است که فتوت را بر مملکت تشیع بیان
کرده است.
- ۹) کتابی است که فتوت را بر مملکت تشیع بیان
کرده است.
- ۱۰) خطی شماره ۱۰۵۵ ط کتابخانه مجلس
تهران
- ۱۱) موضوع آن خرقة پوشی و عیاری و جوانمردی
و قلندری است.
- ۱۲) مجموعه ۴۹۷۶ خطی مجلس
- ۱۳) ایضا شماره ۲۰۴۶
- زرکوب تبریزی م ۷۱۲ هـ چاپ شده در
رسایل جوانمردان
- ۱۶ - رساله فتوتیه مؤلفه امیر سید علی
همدانی م ۷۸۶ هـ (۱)
- ۱۷ - رساله فی الفتوه تألیف شیخ علامه
الدوله بیابانکی السمنانی م ۷۳۶ هـ (۲)
- ۱۸ - فتوت نامه منظوم مؤلفه ناصری
سیواسی (نوشته شده در سال ۶۸۹ هـ)
- این ناصری یا ناصر مثنوی هم دارد بنام
کتاب الاشراف که آنرا در سال ۶۹۹ با تمام
رسانده است (۳) فتوت نامه منظوم ناصری را
پرفسور تیشتر در سال ۱۹۴۴ م و استاد
سعید نفسی در سال ۱۳۴۱ ش مجدداً
بچاپ رسانده است (۴). آقای احمد گلچین
معانی متن هردو چاپ را مقایسه و تصحیح
کرده (۵) و سپس استاد سعید نفسی بعضی از
اشعار (۶) آن منظومه را اضافه کرده است.
این فتوت نامه جمعاً در حدود ۸۰۰ بیت
دارد.
- ۱۹ - فتوت نامه سلطانی مؤلفه ملا واعظ
حسین کاشفی هروی م - ۹۱۰ هـ (۷)
- ۲۰ - فتوت نامه کبیر با مفتاح الدقایق
مؤلفه سید محمود بن سید علاء الدین م ۸۹۳ هـ (۸)
- ۲۱ - نساب الانساب و ادب الاکتساب
مؤلفه ابراهیم منیهی بن اسکندر بلغرادی (۹)
- ۲۲ - ارباب الطريق تألیف حاجی ابراهیم
قرن دهم هجری (۱۰)

۲۶ - رساله مفیده سلسله یا
عیاری نامه* (۱)

۱- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۲- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۳- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۴- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۵- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۶- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۷- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۸- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۹- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۱۰- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶

۱) بنده این مجموعه را به پدشاه ولی آقای احمد گلچین معانی آنرا چنین معرفی کرده است: «از کتب عهد صفوی است و مؤلف آن معلوم نیست. این رساله که نسخه‌ی از آن به تاریخ تقریبی اوایل قرن دوازدهم در کتابخانه شخصی دوست دانشمند آقای عبدالحسن بیات موجود است، از اسباب ولوازم عیاری بحث میکند از قبیل: سینه پوش - قنطوره، فرس، الفانند، زنگ، خنجر عیاری، تاج و کلاه، تپله، فلاخن، گردن‌تاج، اقاقه و بکچه‌پیر (که بر سر زنند) بازمه‌ره (که برای بندند) نیمچه تنبان، لنگ، پنج، پوچ، پاپوش، انبانچه، معجزه، سنگ فلاخن، چرس‌دان، بخت‌دسته بلند، چوب تبلتور، موم روغن و مانند اینها فرهنگ ایران زمین جلد ۱۱ سال ۴۲ ص ۹۴ تک، داراب‌نامه مولانا بیغمی یادداشت‌ها و ملاحظات دکتر صفا ج ۲ ص ۷۷۷ و ترجمه تاریخ تمدن اسلام ج ۵ ص ۵۹-۶۰»

۱- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۲- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۳- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۴- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۵- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۶- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۷- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۸- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۹- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶
۱۰- رساله مفیده سلسله یا عیاری نامه* (۱) - ۲۶

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
موسسه تخصصی زبان
موسسه تخصصی زبان